

*Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2022. № 12.*

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.12.30>

УДК 368.5:657

Т. Б. Прийдак,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9257-0419>*

Л. В. Яловега,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5351-545X>*

О. В. Лега,

*к. е. н., доцент, професор кафедри обліку і оподаткування,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0989-8000>*

Т. П. Мац,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6793-0892>*

Л. О. Чін,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5977-8579>*

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАХУВАННЯ ПОСІВІВ, ЇХ
ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ОФОРМЛЕННЯ ТА БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК**

T. Priydak,

*PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Accounting and
taxation, Poltava State Agrarian University*

L. Yalovega,

*PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Accounting and
taxation, Poltava State Agrarian University*

O. Lega,

*PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Accounting and
taxation, Poltava State Agrarian University*

T. Mats,

*PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Accounting and
taxation, Poltava State Agrarian University*

L. Chip,

*PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Accounting and
taxation, Poltava State Agrarian University*

THEORETICAL ASPECTS OF CROP INSURANCE, ITS DOCUMENTATION AND ACCOUNTING

У статті висвітлено особливості агростраховання в Україні з урахуванням стратегічних орієнтирів і державної підтримки до 2023 року. Окреслено основні ризики, що підлягають страхуванню в частині сільськогосподарського виробництва продукції рослинництва. Розглянуто практичні аспекти документального оформлення загибелі посівів і можливі дії сільськогосподарського підприємства у разі настання страхового випадку. Визначено порядок розрахунку страхових сум і страхових платежів. Наведено базові страхові тарифи з добровільного страхування врожаю сільськогосподарських культур по областях. Приділено увагу порядку відображення загибелі посівів у бухгалтерському обліку, виокремлено поняття «повторювані витрати» й «неповторювані витрати» та їх відображення в обліку з урахуванням загиблих посівів. Розглянуто деякі податкові аспекти, що пов'язані з обліком загибелі посівів.

The article highlights the features of agricultural insurance in Ukraine, taking into account the strategic guidelines and state support until 2023. The basic risks which are liable to insurance in the part of agricultural production of plant-growing are outlined. The practical aspects of documenting the loss of crops and the possible actions of the agricultural enterprise in the case of the insured event are considered. It is noted that documentation of the loss of crops is carried out by the expert examination by the commission specially created for this purpose by the order of the head of the enterprise. The commission usually consists of agronomist, engineer, chief accountant and other specialists who understand the issue.

The commission must inspect the crops, find out the causes of their death, assess the condition of such crops and decide on their further fate (reseeding, elimination of crops, further cultivation and harvesting). When determining the causes of the loss, the commission may appeal to various governmental bodies and scientific organizations.

The procedure for calculating insurance amounts and insurance payments is defined. The basic insurance rates for voluntary crop insurance by provinces are given. It was pointed out that insurance coverage is provided from the moment of compiling and signing the Certificate of crop survey and is terminated after resumption of vegetation of crops in spring until April 01/May of the next year, depending on the choice of insurance period by the insured. Attention is paid to the procedure of crop failure accounting, the concepts of «recurring costs» and «non-recurring costs» are highlighted and their reflection in the accounting taking into consideration the lost crops. Some tax aspects related to accounting for the loss of crops are considered. Crop insurance is quite relevant for modern agricultural enterprises. In the conditions of war and general global crisis more and more agricultural producers turn to services of insurance companies for securing the certain sum of compensation in case of occurrence of insured events.

Ключові слова: *страхування посівів, страхове відшкодування, облік, страхова сума, страховий тариф, повторювані та неповторювані витрати.*

Keywords: *crop insurance, insurance indemnity, accounting, sum insured, insurance rate, recurring and non-recurring costs*

Постановка проблеми. Україна була однією з передових аграрних країн світу. У 2021 році через пандемію озимими культурами засіяно лише 8,07 млн га, що на 2,13 млн га менше порівняно з попереднім роком [3]. Варто зазначити, що на сьогодні актуальним залишається питання страхування посівів, особливо коли мова йде про скорочення фінансування та загальні негативні зміни у світовій економіці, що спричинені пандемією COVID-19 та війною.

Якщо раніше держава думала над тим, як застрахувати посіви від несприятливих погодних умов на період перезимівлі, закладала у бюджет додаткові видатки на державну підтримку аграріїв у 2022 році, то зараз йдеться уже не про погоду, а про те, як забезпечити посівну в умовах, коли в Україні йде війна. Коли ворог мінує поля, коли люди і техніка знаходяться під постійною ворожою артилерією. Те, що донедавна було виключенням зі страхування (не вважалось страховим випадком) - загибель (втрата, пошкодження) застрахованого майна внаслідок впливу ядерної енергії, техногенних аварій, будь-якого забруднення або зараження навколишнього середовища; воєнних дій, маневрів або здійснення інших військових заходів; вилучення або знищення застрахованого майна за розпорядженням органів державної влади) - нині має стати основним страховим ризиком, від якого слід страхувати майно (сільгосптехніку, продукцію і тварин), життя та здоров'я людей. В умовах воєнного стану агрострахування має відігравати головну, а не допоміжну, роль.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Упродовж останніх років у вітчизняній і зарубіжній науці помітно зростає актуальність агрострахування, що є одним із основних факторів забезпечення стабільності виробництва у сільському господарстві України. Проте страхування посівів для сучасних аграрних виробників – це певні витрати, які, на жаль, значні, що в умовах кризового стану та нестабільності економічної ситуації в країні та у світі особливо гостро позначається на вартості виробленої продукції.

Питання якісного проведення реформ у сфері агрострахування добре висвітлюється у працях сучасних науковців, серед яких можна виокремити

В. Базилевича, Н. А. Герасименко, О. Є. Гудзя, О. Залєтова, О. В. Марценюк-Розарьонова, Р. Шинкаренка, А. С. Шолойко.

У діяльності сучасних підприємств виникає багато спірних питань із приводу визнання витрат від загибелі посівів і їх правильного відображення в бухгалтерському обліку. Водночас важливою є організація документального оформлення страхування посівів, що є запорукою правильного розрахунку страхового відшкодування та оплати коштів відповідно до страхового випадку, що й визначило актуальність і практичну значимість теми дослідження.

Мета статті полягає у висвітленні сучасних підходів документального та облікового відображення страхування посівів в аграрному виробництві.

Виклад основного матеріалу. Сільськогосподарські підприємства особливо залежні від зовнішніх факторів, таких як погодні умови, рівень родючості земель, тому їм необхідно застосовувати інструменти страхування для зниження можливих ризиків, що можуть виникнути.

У 2021 році в межах дії Наказу Мінагрополітики від 30.10.2012 № 660 «Про деякі питання здійснення страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [4] було розроблено новий страховий продукт на період перезимівлі, яким передбачено страхування посівів озимої зернової сільськогосподарської культури з державною підтримкою (озимої пшениці, жита, ячменю) на випадок її загибелі внаслідок настання страхових ризиків (окремих або їх комбінації). За прогнозами Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, використання цього продукту дає змогу захистити від загибелі посіви через найбільш небезпечні зимові ризики, що частіше за все загрожують рослинам (знищення 50 і більше відсотків рослин від їх первісної щільності). Загалом загальна концепція агрострахування, починаючи з 2021 р., спрямована на захист майнових інтересів страхувальників для забезпечення стабільності виробництва у сільському господарстві шляхом здешевлення страхових платежів (премій) за договорами страхування сільськогосподарських культур від ризиків загибелі. Тож з урахуванням

основних показників сільськогосподарського виробництва за 2017 – 2019 рр. було зроблено прогноз потреби в грошових коштах для покриття державою можливих втрат посівів (рис. 1).

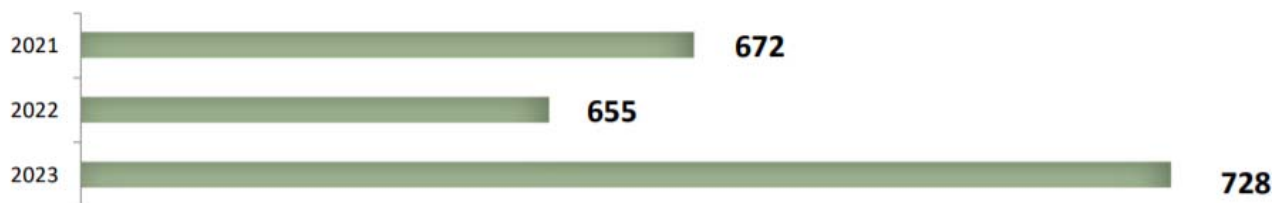

Рис. 1. Прогноз потреби в грошових коштах на 2021–2023 рр. для забезпечення державної підтримки в межах виконання концепції Агросстрахування-2021, млн грн

Джерело: розроблено автором на основі [5]

Щодо страхування врожаю сільськогосподарських культур виокремлюють декілька видів страхування (страхових продуктів):

- на весь період вирощування (страховий продукт 1);
- на період перезимівлі (страховий продукт 2);
- на весняно-літній період (страховий продукт 3).

У разі страхування посівів на період перезимівлі сільгоспкультури страхують на випадок загибелі внаслідок вимерзання, випрівання, випирання, льодової кірки, вимокання, зимової посухи, протиправних дій третіх осіб стосовно застрахованих сільгоспкультур тощо.

Від яких саме ризиків буде застраховано врожай сільгоспкультур, прописується у кожному договорі окремо [6].

Щоб правильно відображати в обліку витрати, пов'язані зі страховим відшкодуванням по посівах, необхідно ретельно вивчити договір страхування, в якому повинні міститися умови здійснення страхової виплати та причини відмови в ній. Ця норма прописана в Законі України «Про страхування» [7].

Більшість страхових компаній, що здійснюють страхування посівів сільськогосподарських культур, у договорі прописують такі страхові ризики: посуха, пожежа, буря, ураган, буран, злива, паводок, град, удар блискавки, заморозок, епіфітотійний розвиток хвороб рослин, епіфітотійне розмноження шкідників рослин, землетрус, земельний зсув, земельний або земельно-водний

сель, протиправні дії третіх осіб та ін.

Законом № 1877 «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 також визначено врожай, що не підлягає обов'язковому страхуванню [8], а саме: із природних сінокосів і пасовищ; сільгоспкультур, які посіяно для отримання зеленого добрива; сільгоспкультур, які висівалися понад три роки і жодного разу сільгосп підприємства не отримали врожаю; підпокровних і безпокровних багаторічних трав; посівів і багаторічних насаджень плодоносного віку, які не розміщені в зоні офіційного землевпорядкування.

Те, що донедавна було виключенням зі страхування (не вважалось страховим випадком) – загибель (втрата, пошкодження) застрахованого майна внаслідок впливу ядерної енергії, техногенних аварій, будь-якого забруднення або зараження навколишнього середовища; військових дій, маневрів або здійснення інших військових заходів; вилучення або знищення застрахованого майна за розпорядженням органів державної влади) – нині має стати основним страховим ризиком, від якого слід страхувати майно (сільськогосподарську техніку, продукцію і тварин), життя і здоров'я людей.

Якщо активна фаза бойових дій позаду, потрібно обстежити посіви та ухвалити рішення про їхню подальшу долю.

Наказом керівника призначаємо комісію з фіксації факту форс-мажору (обстежити площу загиблих посівів; зробити висновок про розмір завданої шкоди; внести рекомендації щодо подальшої долі посівів). В акті обстеження зазначаємо: склад комісії; координати земельних ділянок із посівами та їхні кадастрові номери; вид культури та площу посівів, що постраждали; ступінь їх загибелі чи пошкодження; код надзвичайної події відповідно до Класифікатора надзвичайних ситуацій. Надзвичайні ситуації через воєнні дії кодують під номером «40000»; висновки комісії щодо подальшої долі посівів.

Для сільськогосподарських підприємств важливими є питання документування страхових операцій та відображення їх в обліку. Алгоритм страхування площ посівів на період перезимівлі представлено на рис. 2.

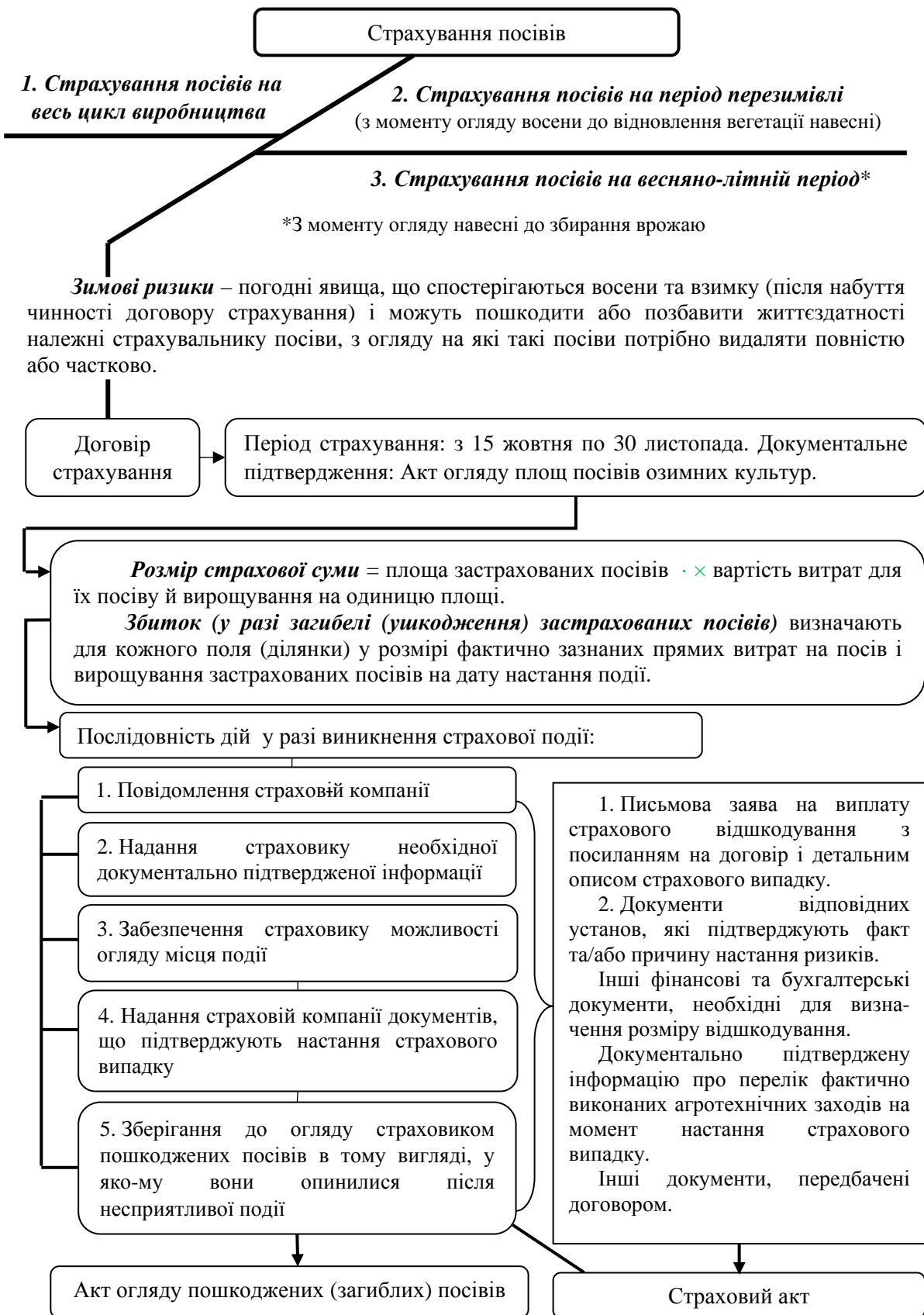

Рис. 2. Алгоритм страхування площ посівів на період перезимівлі*

*Узагальнено авторами на підставі [4]

Установленого нормативними документами порядку оформлення загибелі

озимих немає. Тому кожне підприємство визначає його самостійно.

На практиці документування загибелі посівів здійснюється шляхом проведення експертизи спеціально створеною для цього комісією за наказом керівника підприємства. До складу комісії зазвичай входять агроном, інженер, головний бухгалтер, інші спеціалісти, які знаються на цьому питанні. Якщо ж посіви були застраховані, — ще й представник страхової організації.

Комісія повинна оглянути посіви, з'ясувати причини їх загибелі, оцінити стан посівів і вирішити їх подальшу долю (пересів, ліквідація посівів, подальше вирощування та збір врожаю). Під час з'ясування причин загибелі комісія може звертатися до різноманітних державних органів і наукових організацій (скажімо, до центрів гідрометеорології, торгово-промислової палати тощо). Вони можуть надати свій висновок або довідку про обставини загибелі посівів [6].

Результатом роботи комісії є складання Акта обстеження та списання. Він має довільну форму, однак, крім обов'язкових реквізитів, у ньому варто зазначити й таке: склад комісії; координати поля, що обстежувалось; види загиблих культур; ступінь їх загибелі (повну або часткову); причину загибелі та код надзвичайної події згідно із Класифікатором надзвичайних ситуацій ДК 019: 2010.

Приклад оформлення акта показано на рис. 3.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор _____
(ПІБ)

Акт № 3

обстеження та списання загиблих посівів СТОВ «Зоря»

Комісія у складі голови комісії директора Миколенко Н. І. і членів комісії агронома Мусенко П. М., бригадира Лисенко П. С., представника сільської ради Томенко В. В., призначена наказом № 21 від 20 листопада 2020 р., оглянула посіви сільськогосподарських культур, що належать СТОВ «Зоря», і виявила таке:

Номер поля	Вид культури	Сорт	Площа, га	Стан посівів
10	Озима пшениця	Столична	50	Повна загибель (95 % посівів)
12	Озима пшениця	Жайвір	50	Часткова загибель (15 % посівів)

Загибель перелічених культур викликана заморозками (код надзвичайної події 20324).

До акта додається довідка обласного центру гідрометеорології.

Пропозиції комісії: на полі № 10 здійснити пересівання кукурудзою, на полі № 12 продовжувати вирощування посівів пшениці сорту Жайвір, що залишилися.

Голова комісії _____ Миколенко Н. І.
Члени комісії _____ Мусенко П. М.
_____ Лисенко П. С.
_____ Томенко В. В.

Рис. 3. Акт обстеження та списання загиблих посівів

Джерело: розроблено автором

Посіви обліковують на балансі як незавершене виробництво, на що вказує

в обліку дебетове сальдо відповідного субрахунку до рахунку 23 «Виробництво». Знищення посівів через війну - надзвичайна подія для сільгосп підприємства. Тому витрати на списання посівів та обробіток землі під ними включаємо у бухгалтерському обліку до надзвичайних втрат (п. 8.2 Методрекомедацій № 132). В обліку на підставі Акта обстеження та списання загиблих посівів також необхідно провести розподіл витрат, що були понесені на вирощування загиблої культури. Найважливішими в цьому аспекті вважаються витрати на оплату праці та відрахування на соціальні заходи, а також матеріальні витрати (рис. 4). На підставі отриманого акта виконано розподіл витрат.

		ЗАТВЕРДЖУЮ Директор _____	
Акт № 3			
розподілу витрат на вирощування загиблої культури СТОВ «Зоря»			
Культура, витрати на вирощування якої підлягають списанню: <u>озима пшениця, сорт Столична.</u> Поле № 10, площа <u>50 га</u> . Загальна сума витрат на вирощування становить <u>450000 грн.</u>			
Розподіл витрат:			
№ з/п	Статті витрат	Із Кт рахунку 23/аналітичний рахунок «Озима пшениця» у Дт рахунків	
		977 (повторювані витрати, грн)	23/аналітичний рахунок «Кукурудза» (неповторювані витрати, грн)
1	Витрати на оплату праці та нарахування ЄСВ за роботи з:	40000	30000
	лушення стерні	-	12000
	внесення добрив	-	18000
	передпосівного обробітку	40000	-
2	Матеріальні витрати:	280500	181900
	пальне на лушення стерні	-	48500
	пальне на внесення добрив	-	55360
	пальне на передпосівний обробіток	130000	-
	добрива	-	63000
	насіння	127000	-
	інші	23500	15040
Усього		320500	211900
Неповторювані витрати на суму 211900 грн переносять до витрат на вирощування кукурудзи (нової культури, яку засівають). Повторювані витрати на суму 320500 грн списують на витрати періоду. Сума повторюваних матеріальних витрат, придбаних із ПДВ, становить 153500 грн (насіння на суму 127000 грн було придбане без ПДВ). На цю суму слід нарахувати податкові зобов'язання з ПДВ відповідно до п. 198.5. ст. 198 ПКУ у розмірі 30700 грн (153500 грн × 20 %).			
Бухгалтер	_____	Філан С.	
Головний бухгалтер	_____	Чуприн А.	

Рис. 4. Акт розподілу витрат на вирощування загиблої культури

Джерело: розроблено автором

У бухгалтерському обліку списання загиблих посівів буде проведено за рахунком 977 «Інші витрати діяльності» (табл. 1). Склад і суму витрат статті «Інші витрати» Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід), у т. ч. щодо надзвичайних втрат, розшифруємо у примітках до фінансової звітності.

Таблиця 1.
Бухгалтерський облік операцій зі списання загиблих посівів

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн
1	Списано витрати з вирощування пшениці, яка загинула внаслідок вимерзання (без ПДВ):			
1.1	до складу інших витрат діяльності (повторювані витрати)	977	231/озима пшениця	320500
1.2	до складу собівартості пересіяної кукурудзи (неповторювані витрати)	231/кукурудза	231/озима пшениця	211900
2	Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ (153500 × 20 %)	977	641	30700
3	Визначено фінансовий результат (збитки)	793	977	351200

Обов'язково при відображенні загиблих посівів визначити рівень податкового зобов'язання з ПДВ і фінансовий результат (збитки).

Прямі збитки від знищення запасів, зокрема посівів, варто обліковувати поза балансом за дебетом субрахунку 072 «Невідшкодовані недостачі та втрати від псування цінностей» протягом трьох років із дати встановлення втрат [7]. Аби мати змогу отримати відшкодування матеріальної шкоди від країни-агресора, обов'язково необхідно зберігати документи, які фіксують втрати [8].

В частині страхування в бухгалтерському обліку відображаються розрахунки за договором страхування, що обліковуються на рахунку 655 «Розрахунки за страхування майна». Термін страхування озимих культур за період перезимівлі становить близько півроку, тож втрати, яких зазнав аграрій, одночасно відображаються за дебетом рахунку 39 «Витрати майбутніх періодів». Суми, сплачені за страхування майна, відповідно до Методичних рекомендацій 132 відносяться до статті «Інші прямі витрати» аналітичного рахунку «Озима пшениця» субрахунку 231 «Рослинництво». У разі настання страхового випадку нараховану суму відшкодування відображають у складі

доходів за кредитом рахунку 746 «Інші доходи» з подальшим їх списанням на фінансові результати за дебетом рахунку 79 «Фінансові результати». Облікове відображення розрахунків за договором страхування наведено у табл. 2.

Таблиця 2.
Облікове відображення розрахунків за договором страхування

Зміст операції	Дебет	Кредит
Сплачено суб'єктом господарювання страховий платіж за договором страхування	655	311
Віднесення страхового платежу до витрат майбутніх періодів	39	655
Включення страхового платежу до витрат виробництва галузі	231	39
Визнано суму втрат від загибелі застрахованих посівів	977	231
Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ, що виникли у зв'язку зі списанням посівів	977	641
Нараховано суму страхового відшкодування	377	746
Отримано суму страхового відшкодування	311	377
Віднесено на фінансовий результат:		
- суму втрат від настання страхового випадку	793	977
- суму доходу від страхового відшкодування	746	793

У разі попереднього укладення договорів на постачання продукції, що планували отримати від урожаю загиблих посівів, суб'єкти господарювання звільняються від своїх зобов'язань лише в разі оформлення Сертифіката про форс-мажорні обставини, виданого Торгово-промисловою палатою України. Для формування Акта про форс-мажор обстеженням посівів займається комісія від райдержадміністрації.

У разі настання події, яку можна кваліфікувати як страховий випадок, сільськогосподарське підприємство має виконати декілька дій (рис. 5).

У разі, якщо посіви застраховані, а підприємство планує отримати страхове відшкодування, оформлення відбувається в порядку, визначеному договором страхування. При цьому період страхування триває від появи сходів восени і до моменту вегетації навесні [11].

Вартість страхування сільськогосподарських культур залежить від наявності багатьох факторів, що впливають на ступінь ризику: зони вирощування; стану посівів; виду сільськогосподарської культури; обраної франшизи; розміру страхової суми; результатів аналізу наданих карт-схем полів, технологічних карт вирощування, середньої врожайності за останні 3–5

років, сертифікатів якості посівного матеріалу [12, с. 84].

Страхова сума — це кошти, які сільськогосподарське підприємство зможе отримати внаслідок настання страхового випадку.

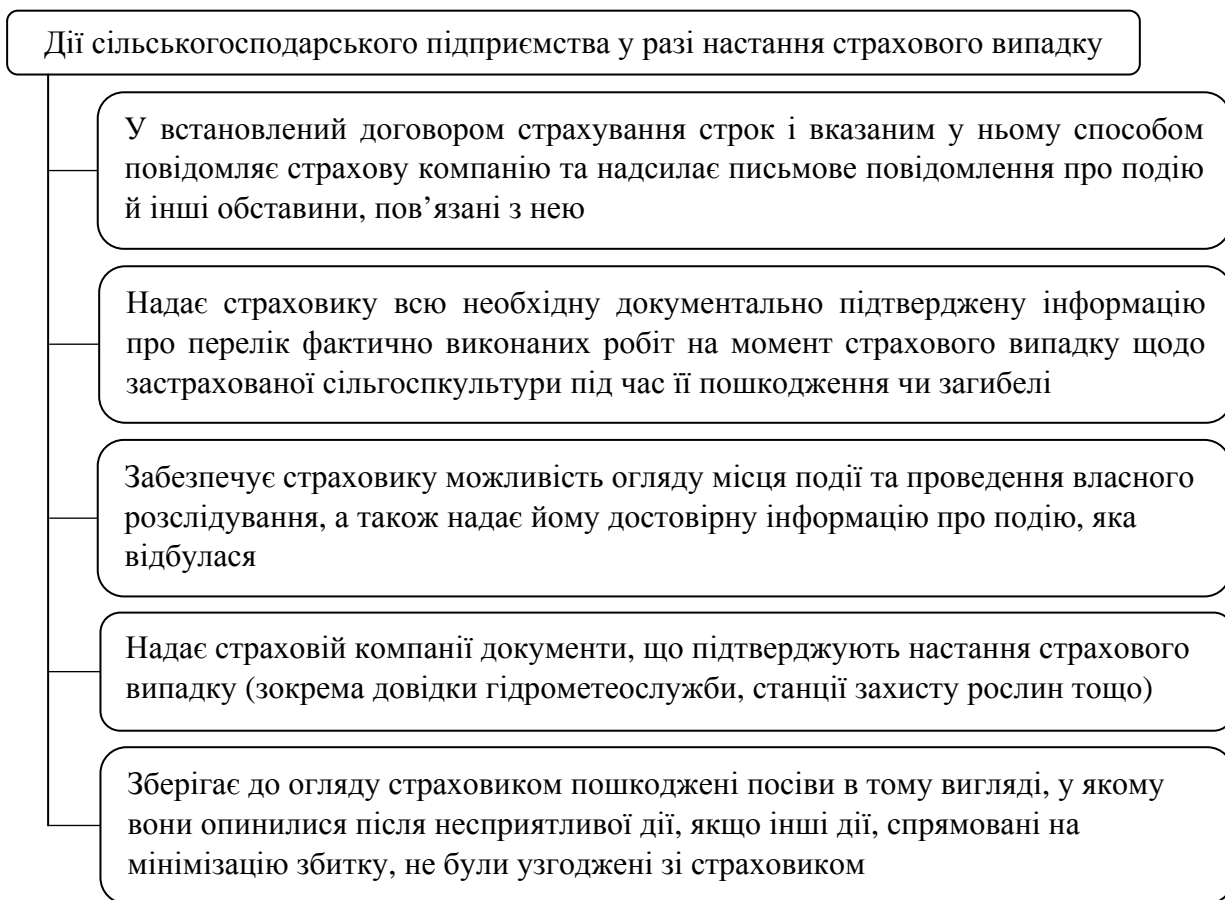

Рис. 5. Дії сільськогосподарського підприємства у разі настання страхового випадку

Джерело: розроблено автором на основі [9]

Страхову суму розраховують за такою формулою:

$$\text{Страхова сума (грн)} = \text{Вартість виробничих витрат на 1 га (грн)} \times \text{Площа посівів, які підлягають страхуванню (га)}.$$

Сума виробничих витрат передбачена НП(С)БО 16 «Витрати» та особливостями роботи суб'єкта господарювання. До страхової суми можуть включатися й інші витрати, які мають бути узгоджені зі страховою компанією та документально зафіксовані.

Страховий тариф (платіж, внесок) — сума коштів, яку сільськогосподарському підприємству доведеться сплатити страховій компанії

за договором страхування. Її визначають за формулою:

$$\text{Страховий платіж (грн)} = \text{Страхова сума (грн)} \times \text{Страховий тариф (\%)}$$

На розмір страхового тарифу також впливають регіон розташування посівів; вид культури, що страхується; розмір франшизи (зазвичай становить від 10 до 30 % від страхової суми по кожному окремому полю); площа страхування; розмір страхової суми тощо [13].

Повною загибеллю культур вважатиметься, якщо буде доведено загибель 50 і більше відсотків від первісної щільності рослин відповідної культури на окремому полі або частині поля (ділянці), які підпали під вплив несприятливих подій — страхових ризиків і не можуть відновити подальшу вегетацію.

Варто також відзначити, що страховий захист надається з моменту складання та підписання Акта огляду посівів сільськогосподарських культур і припиняється після відновлення вегетації посівів культур навесні, до 1 квітня / травня наступного року, залежно від обрання періоду страхування страхувальником [14].

Розглянемо базові страхові тарифи з добровільного страхування врожаю сільськогосподарських культур (табл. 3).

Для відображення загибелі посівів у бухгалтерському обліку потрібно на підставі отриманого Акта загибелі скласти бухгалтерську довідку. В такій довідці показують суму збитків, яку визначають на підставі витрат, понесених на вирощування загиблих посівів. До витрат насамперед відносяться: вартість придбаного і використаного на посів посадкового матеріалу, вартість внесених міңдобрив, сума нарахованої заробітної плати працівникам, вартість використаного пального на підготовку площі до посіву, вартість самого посіву та догляду за посівами і т. п. Отриману суму витрат відносять на Дт рахунку 977 «Інші витрати діяльності», в кореспонденції з рахунком 231 «Рослинництво». Але при цьому в акті комісія повинна зазначити, що на площі, на якій загинули посіви, в поточному році не буде вирощуватися інша продукція (земельну ділянку, на якій загинули посіви, переводять до складу парів).

Таблиця 3.
Базові страхові тарифи з добровільного страхування врожаю
сільськогосподарських культур (% від страхової суми)

Область \ Культури	озимі зернові	ярі зернові, зернобобові, соя, соняшник, інші культури	кормові культури	овочі відкритого ґрунту, баштанні, продовольчі, насінники	цукрові буряки	картопля	сади, ягідники, виноградники й інші насадження	тютюн, махорка	льон, коноплі	коріандр, рицина, м'ята	розсадники	культури захищеного ґрунту
Вінницька	11,5	15	12	25	15	15	25		22	19	15	10
Волинська	10	10	9,5	23	12,5	15	25		21		6,5	13
Дніпропетровська	10	11	13	20	8,5	13	25				7,5	7,0
Житомирська	10	14	16	25	5	16	20,5				13	7
Закарпатська	10,5	15	18	20		15	25	16	10,5		6,5	10
Запорізька	9,5	14	13	25		17	22		12	19	6,5	7
Івано-Франківська	9	15	15	25	7	16	25		11,5			9
Київська	10	9,5	15	25	9	17	20,5			25	10	7
Кіровоградська	10,5	12,5	15	25	9	15,5	25		25	25	10	7
Львівська	9	9,5	13	20	9	16,5	20				11,5	7
Миколаївська	11,5	10,5	14	25	9	16,5	20			10	7	7
Одеська	11,5	13,5	20	20	15	16	20			25	10,5	10
Полтавська	11,5	9,5	13	25	9,5	20	25		22,5	25	6,5	8,5
Рівненська	10,5	13	13	21	10	20	20		16	10	10,5	7,5
Сумська	10,5	12	11	20	10	17,5	21,5			10	6,5	7
Тернопільська	10	15	11	25	10,5	18,5	25	16			7,5	7
Харківська	11,5	10	12,5	25	9	16	25				15,5	8
Херсонська	11,5	14,5	10,5	20		14	20			19	6,5	7
Хмельницька	9,0	12	10	25	9,5	20	25	16	10,5	25	15	7
Черкаська	11,5	11,5	10	20	9	17	25			10	15	7
Чернівецька	10,5	15	14	20	15	20	25		10,5		10	7
Чернігівська	10,5	12	13	20	9,5	17	25			10	15,5	7

Джерело: [15]

Якщо комісія визначила, що на площі, на якій загинули посіви, можна отримати в поточному році новий урожай, то витрати будуть поділені на дві групи таким чином:

1) повторювані витрати, тобто витрати, які поніс аграрій на вирощування загиблої культури і які потрібно понести знову, щоб виростити нову культуру (наприклад, вартість насіння, витрати на обробку ґрунту, засоби захисту рослин та т. п.);

2) неповторювані витрати, тобто витрати, які поніс аграрій на вирощування загиблої культури і які вже не потрібно проводити для вирощування іншої культури на цій же площі (наприклад, луцення стерні, підняття зябу і снігозатримання, внесення добрив і т. п.).

При цьому в обліку на суму повторюваних витрат буде зроблений запис:

Дт 977 Кт 231

На суму неповторюваних витрат в обліку будуть зафіксовані такі записи:

Дт 231 / нова культура Кт 231 / загибла культура

Страхове відшкодування, що отримає підприємство від страховика в обліку, визнається доходом згідно із п. 19 П(С)БО 15 «Доходи» [16] та в обліку буде відображене таким записом:

Дт 377 Кт 746.

У разі загибелі посівів і списання понесених на їх вирощування витрат податкове зобов'язання з ПДВ згідно з Податковим кодексом України нараховують лише щодо тих товарів (послуг), які були придбані з оплатою ПДВ. Відтак згідно з цим кодексом до податкового кредиту включаються всі суми ПДВ, пов'язані з придбанням товару (послуг), незалежно від напрямку їх використання. Зазначимо, якщо витрати на вирощування загиблих посівів будуть включені до собівартості інших сільгоспкультур (зокрема тих, які будуть пересіяні на місці загиблих посівів), то нараховувати ПДВ за ПКУ щодо таких витрат не потрібно. ПДВ слід нараховувати лише на повторювані витрати, які були здійснені з оплатою ПДВ. Розглянемо на прикладі більш детально. Приклад 1. На полі площею в 20 га аграрій зафіксував загибель посівів через ранкові заморозки і відсутність снігового покриву. Комісія, оглянувши посіви, дійшла висновку, що на площі 5 га загибель посівів виявилася досить значною, а тому було вирішено цю площу пересіяти іншою культурою. На площі 15 га цього ж поля загибель посівів була визнана як незначна, а тому вирішили залишити все як є. На вирощування посівів на площі 5 га аграрій витратив 25000 грн, а на всю площу 20 га - 110000 грн (з них 20000 грн - страховий платіж). З цієї суми до складу повторюваних витрат

потрапило 15000 грн (без урахування ПДВ), з них на товари, придбані з оплатою ПДВ, витрачено 9000 грн (без урахування ПДВ); неповторюваних - 10000 грн (без урахування ПДВ). Підприємство вирішило нарахувати компенсуючі, але на вартість товарів, придбаних з оплатою ПДВ, які кваліфікуються як повторювані витрати. Загиблі посіви були застраховані. Тому аграрій отримав від страхової компанії страхове відшкодування на суму 20000 грн. В обліку ця операція буде відображена таким чином (табл. 4):

**Таблиця 4.
Облік загибелі посівів**

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
	Дебет	Кредит	
Восени понесені витрати на вирощування озимої пшениці на полі площею 20 га	231/оз. пшен.	201, 209, 66, 65	90000
Відображено застраховані посіви	231/оз. пшен.	655	20000
	655	311	20000
Після встановлення факту загибелі посівів витрати на площі 5 га були розподілені на:			
повторювані	977	231/ оз. пшен.	15000
неповторювані	231/нова культура	231/ оз. пшен.	10000
Нараховано компенсуючі, але на товари / послуги, які визнані негосподарськими в зв'язку із загибеллю озимої пшениці (9000 × 20 %)	643	641	1800
	977	643	1800
Страхова компанія розрахувала розмір страхового відшкодування	377	746	20000
Отримано страхове відшкодування	311	377	20000

Джерело: [17]

При формування фінансового результату в обліку будуть зроблені такі записи:

1) Віднесення витрат від настання страхового випадку

Дт 793 Кт 977

2) Віднесення суми доходу страхового відшкодування

Дт 746 Кт 793

Варто також визначити декілька податкових аспектів, що пов'язані з обліком загибелі посівів. По-перше, нормами ПКУ не передбачено коригування фінансового результату за операціями зі страхування майна. Платники податку на прибуток показують ці операції виключно з позицій бухгалтерського обліку. По-друге, страхові платежі (премії, внески), які підприємство-страхувальник

платить страховику як плату за страхування, не обкладаються ПДВ, а тому податкового кредиту щодо ПДВ при сплаті страхових платежів не буде.

Що стосується нарахування ПДВ при отриманні страхового відшкодування від страхової компанії при настанні страхового випадку, то такі суми також не є об'єктом оподаткування ПДВ (п.п. 196.1.3 ПКУ) [18]. Тому, якщо аграрне підприємство хоче отримати податковий кредит ПДВ за товарами, що були використані на вирощування загиблих посівів, то йому слід звернутися до суду.

Варто відмітити, що в умовах дії воєнного стану страхування посівів є особливо актуальним. Тому експерти пропонують для забезпечення ефективного обліку проводити інвентаризацію посівів станом на перше число кожного місяця. Алгоритм інвентаризації посівів можна подати в такій послідовності:

- 1) підписання керівником Наказу про створення комісії з інвентаризації;
- 2) фактичний огляд посівів у присутності матеріально відповідальної особи;
- 3) складання інвентарного опису із зазначенням стадії вирощування, ступеня дозрівання та натуральних показників знищених / пошкоджених посівів;
- 4) передача інвентарного опису до бухгалтерії, де проводиться звіряння даних з обліковими записами до початку воєнних дій, фіксація втрат;
- 5) складання протоколу інвентаризаційної комісії з уточненням причини знищення активів;
- 6) затвердження керівником протоколу інвентаризаційної комісії протягом п'яти днів;
- 7) підготовка наказу про результати інвентаризації.

Висновки. Узагальнюючи вищевикладене, зауважимо, що наразі страхування посівів є доволі актуальним для сучасних аграрних підприємств. В умовах пандемії та введення в Україні воєнного стану, а також загальної

глобальної кризи сільськогосподарські товаровиробники все більше звертаються до послуг страхових компаній задля забезпечення хоч якоїсь певної суми відшкодування у разі настання страхових подій. Відтак, в умовах воєнного стану агрострахування має відігравати головну, а не допоміжну роль. Розглянуті облікові аспекти та особливості документального відображення операції зі страхування посівів свідчать про їх важливість і практичну цінність.

Література

1. Посівна-2020: В Україні вже посіяно 1,3 млн га ярих культур. *Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/posivna-2020-v-ukrayini-vzhe-posiyano-13-mln-ga-yarih-kultur#:~:text=%> (дата звернення: 31.10.2022).

2. Україна збрала 100 % врожаю основних сільгоспкультур. *Економічна правда*. 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/12/15/669202/> (дата звернення: 31.10.2022).

3. Експерт прогнозує в 2021 році скорочення площ під зерновими. *Укрінформ*. 06 січня 2021 року. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3166972-ekspert-prognozue-v-2021-roci-skorocenna-plos-pid-zernovimi-i-kukurudzou.html> (дата звернення: 31.10.2021).

4. Наказ Мінагрополітики від 30.10.2012 № 660 «Про деякі питання здійснення страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/za970-12#Text> (дата звернення: 31.10.2021).

5. Загальна концепція Агрострахування-2021. URL: https://apk.cg.gov.ua/web_docs/2141/2020/11/docs/ (дата звернення: 31.10.2022).

6. Децюра С. Страхування врожаю: коротко про головне. *Податки та бухгалтерський облік*. 2018. № 38. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2018/may/issue-38/article-36320.html> (дата звернення: 31.10.2022).

7. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України №318 від 31 грудня 1999 р.

URL: <http://www.rada.gov.ua>. (дата звернення 31.10.2022).

8. Посіви постраждали через війну: як облікувати й оподаткувати. *ГоловбухАгро*. 2022. № 9. URL: <https://agro.expertus.com.ua/969673> (дата звернення: 31.10.2022).

9. Закон України «Про страхування» №85/96 – ВР від 07 березня 1996 р. URL: <http://www.rada.gov.ua>. (дата звернення 05.06.2022).

10. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» № 1877 від 24 червня 2004 р. URL: <http://www.rada.gov.ua>. (дата звернення 31.10.2022).

11. Бобрик Н. Страхування озимих - спосіб мінімізувати збитки. *Бухгалтерський аграрний журнал*. 2018. С. 26 - 30.

12. Марценюк О. В., Польова О. Л., Руда О. Л. Страхування сільськогосподарських ризиків: навчальний посібник. ВНАУ Вінниця : Видавець ФОП Кушнір Ю.В., 2020. 380 с.

13. Прийдак Т. Б., Мокієнко Т. В. Страхування посівів: обліковий аспект. *Збірник наукових праць науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу Полтавської державної аграрної академії за підсумками науково-дослідної роботи в 2019 році* (м. Полтава, 22-23 квітня 2020 року). Полтава : РВВ ПДАА, 2020. С. 179 - 181.

14. Страхування озимих посівів на період перезимівлі від повної загибелі. URL: <https://universalna.com/korporativnym-klientam/sg/strahuvannya-silskogospodarskih-kultur/strahuvannya-ozimih-posiviv/> (дата звернення: 31.10.2022).

15. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <https://nfp.gov.ua> (дата звернення: 31.10.2022)

16. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Доходи»: Наказ Міністерства фінансів України № 290 від 29 листопада 1999 р. URL: <http://www.rada.gov.ua>. (дата звернення: 31.10.2022).

17. Децюра С. Зиму пережили не всі посіви. *Податки та бухгалтерський облік*. 2020. № 20. URL: <https://i.factor.ua/journals/nibu/2020/march/issue-20/article-107377.html> (дата звернення: 31.10.2022)

18. Податковий кодекс України № 2755-VI від 2 грудня 2010 р. URL: <http://www.rada.gov.ua>. (дата звернення: 31.10.2022).

References

1. Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine (2020), “Sowing 2020: 1.3 million hectares of spring crops have already been sown in Ukraine”, [Online], available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/posivna-2020-v-ukrayini-vzhe-posiyano-13-mln-ga-yarih-kultur#:~:text=%> (Accessed 31 Oct 2022).

2. Economic truth (2020), “Ukraine has harvested 100% of the harvest of major crops”,. available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/12/15/669202/> (Accessed 31 Oct 2022).

3. Ukrinform (2021), “The expert predicts in 2021 a reduction in the area under cereals”,. available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3166972-ekspert-pronozue-v-2021-roci-skorocenna-plos-pid-zernovimi-i-kukurudzou.html> (Accessed 31 Oct 2022).

4. Ministry of Agrarian Policy of Ukraine (2012), Order “On some issues of insurance of agricultural products with state support”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/za970-12#Text> (Accessed 31 Oct 2022).

5. Department of Agro-Industrial Development of the Chernihiv Regional State Administration (2020), “The general concept of Agricultural Insurance-2021”, [Online], available at: https://apk.cg.gov.ua/web_docs/2141/2020/11/docs (Accessed 31 Oct 2022).

6. Deciura, S. (2018), “Harvest insurance: briefly about the main thing”, Taxes and accounting, vol. 38, [Online], available at: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2018/may/issue-38/article-36320.html> (Accessed 31 Oct 2022).

7. Ministry of Finance of Ukraine (1999), “Regulation (standard) of accounting 16 “Costs”, available at: <http://www.rada.gov.ua> (Accessed 31 Oct 2022).

8. *GolovbukhAgro* (2022), “Crops damaged by the war: how to account for and tax”, available at: <https://agro.expertus.com.ua/969673> (Accessed 31 Oct 2022).

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), Law of Ukraine “On Insurance”, available at: <http://www.rada.gov.ua> (Accessed 31 Oct 2022).

10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2004), Law of Ukraine “About the state support of agriculture of Ukraine”, , available at: <http://www.rada.gov.ua> (Accessed 31 Oct 2022).
11. Bobryk, N. (2018), “Winter insurance - a way to minimize losses”, *Agricultural accounting journal*, pp. 26 - 30.
12. Martsenyuk O. V., Polova O. L. and Ruda O. L. (2020), *Strakhuvannia sil's'kohospodars'kykh ryzykiv [Agricultural risk insurance: a textbook]*, VNAU Publisher FOP Kushnir Y.V., Vinnytsia, Ukraine.
13. Priydak T. B., Mokienko T. V. (2020), “Crop insurance: accounting aspect”, *Zbirnyk naukovykh prats' naukovo-praktychnoi konferentsii profesors'ko-vykladats'koho skladu Poltavs'koi derzhavnoi ahrarnoi akademii za pidsumkamy naukovo-doslidnoi roboty v 2019 rotsi [Collection of scientific works of the scientific-practical conference of the teaching staff of the Poltava State Agrarian Academy based on the results of research work in 2019]*, RVV PDAA, Poltava, Ukraine, pp. 179 - 181.
14. Insurance company UNIVERSALNA (2022), “Insurance of winter crops for the period of overwintering from complete death”, [Online], available at: <https://universalna.com/korporativnym-klientam/sg/strahuvannya-silskogospodarskih-kultur/strahuvannya-ozimih-posiviv> (Accessed 31 Oct 2022).
15. National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2022), [Online], available at: <https://nfp.gov.ua> (Accessed 31 Oct 2022).
16. Ministry of Finance of Ukraine (1999), “Regulation (standard) of accounting 15 “Revenue”, available at: <http://www.rada.gov.ua> (Accessed 31 Oct 2022).
17. Deciura, S. (2020), “Not all crops survived the winter”, *Taxes and accounting*, vol. 20, available at <https://i.factor.ua/journals/nibu/2020/march/issue-20/article-107377.html> (Accessed 31 Oct 2022).
18. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), “The Tax Code of Ukrain”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Accessed 31 Oct 2022).

Стаття надійшла до редакції 18.12.2022 р.